

Городецька І. А.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри політології, права та філософії
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

КЛАСИФІКАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОВІДНОСИН У ГАЛУЗІ ОХОРОНИ, ВИКОРИСТАННЯ І ВІДТВОРЕННЯ ТВАРИННОГО СВІТУ В УКРАЇНІ

CLASSIFICATION OF ADMINISTRATIVE RELATIONSHIPS IN THE AREA OF PROTECTION, USE AND REPRODUCTION OF THE ANIMAL WORLD IN UKRAINE

У статті здійснено аналіз сучасних підходів до розуміння наявних численних критеріїв класифікації та видового розмаїття адміністративних правовідносин. Автором визначені основні критерії класифікації та виділені на їх підставі відповідні види адміністративних правовідносин у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу в Україні.

Ключові слова: адміністративні правовідносини, адміністративно-правове регулювання, класифікація, критерії, галузь охорони, використання і відтворення тваринного світу.

В статье проведен анализ современных подходов к пониманию существующих многочисленных критериев классификации и видового разнообразия административных правоотношений. Автором определены основные критерии классификации и выделены на их основании соответствующие виды административных правоотношений в отрасли охраны, использования и воспроизводства животного мира в Украине.

Ключевые слова: административные правоотношения, административно-правовое регулирование, классификация, критерии, отрасль охраны, использования и воспроизводства животного мира.

The article analyzes modern approaches to understanding the existing numerous criteria of classification and diversity of administrative relationships. The author defines the main criteria for classification and allocates corresponding types of administrative relationships in the area of protection, use and reproduction of the animal world in Ukraine.

Key words: administrative relationships, administrative-legal regulation, classification, criteria, area of protection, use and reproduction of animal world.

Постановка проблеми. В умовах поглиблення екологічної кризи у світі, одним із пріоритетних завдань України є забезпечення сталого й відновлюваного розвитку природоресурсного потенціалу нашої держави. Існування низки проблем у галузі охорони навколишнього природного середовища, у тому числі охорони, використання і відтворення тваринного світу, потребує комплексного запровадження сучасних підходів до їх вирішення, адекватного реагування держави та всього громадянського суспільства на наявні виклики у сфері охорони довкілля. Зважаючи на низький рівень ефективності адміністративно-правового регулювання у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу, актуальними вбачаються питання, пов'язані з удосконаленням механізму його функціонування, однією з обов'язкових складових якого є адміністративні правовідносини. Відтак, постає необхідність комплексного, системного дослідження широкого кола питань, які лежать у межах адміністративних правовідносин у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема правового регулювання суспільних відносин у галузі охорони, раціонального використання і відтворення тваринного світу була у колі інтересів таких вітчизняних учених, як Г. І. Балюк, М. П. Волик, А. П. Гетьман, Т. В. Григор'єва, І. С. Гриценко, В. І. Книш, В. В. Костицький, В. Л. Мунтян, Л. Д. Нечипорук, В. В. Овдієнко, О. О. Онишук,

О. О. Погрібний, П. В. Тихий, Ю. С. Шемшученко, В. В. Шеховцов, М. В. Шульга, К. В. Яшук та ін.

Деякі аспекти класифікації адміністративних правовідносин висвітлювалися такими науковцями, як В. Б. Авер'янов, Ю. П. Битяк, В. М. Гарашук, І. П. Голосніченко, Ю. В. Гридасов, В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, В. І. Курило, Є. В. Курінний, Т. О. Коломоєць, О. В. Ніканорова, І. Д. Пастух, С. Г. Стеценко, Ф. Д. Фіночко, О. І. Харитонова та ін. Але у вітчизняній юридичній науці проблематиці адміністративних правовідносин, які виникають у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу, у тому числі, їх класифікації, приділено недостатньо уваги.

Мета статті полягає у визначенні основних критеріїв класифікації та виділенні на їх підставі відповідних видів адміністративних правовідносин у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу в Україні.

Виклад основного матеріалу. Одним із важливих факторів, що дозволяє з'ясувати місце та зміст адміністративних правовідносин у механізмі адміністративно-правового регулювання у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу є їх класифікація. Слід зазначити, що у науковій (навчальній) літературі у переважній більшості використовується підхід до дослідження видів адміністративних правовідносин, що характеризується множинністю класифікаційних критеріїв. Разом із тим, підхід, за якого виокремлюється один чи декілька основних критеріїв

рїїв класифікації адміністративних правовідносин, застосовується вченими при дослідженні останніх у певних галузях (сферах), що обумовлено необхідністю акцентування уваги дослідника на головних їх видах з урахуванням галузевої специфіки.

З огляду на існування великої кількості класифікацій адміністративних правовідносин, розглянемо найбільш значущі з них.

Слід зазначити, що у питаннях виокремлення критеріїв класифікації, які дозволяють виділити певні види адміністративних правовідносин, погляди вчених-адміністративістів різняться. Так, залежно від елемента юридичної норми (диспозиції або санкції) (Ф. Д. Фіночко [1, с. 54]), мети (С. Г. Стеценко [2, с. 83]), мети, функцій та завдань, які постають перед адміністративним правом, як публічною за своєю сутністю галуззю права (О. І. Харитонова [3, с. 198]), функціональної спрямованості (виконуваних функцій) (В. К. Колпаков [4, с. 104; 5, с. 182], С. В. Петков [6, с. 85]), адміністративні правовідносини поділяють на регулятивні та охоронні (правоохоронні). На наш погляд, використання саме останнього критерію при поділі цих правовідносин на регулятивні та охоронні дозволяє виявити, по-перше – суть останніх, як таких, що пов'язані з реалізацією «позитивної» або правоохоронної функції адміністративного права [4, с. 104; 5, с. 182], по-друге – співвідношення з аналогічним критерієм поділу адміністративно-правових норм на відповідні види норм, на підставі яких виникають ці правовідносини.

Залежно від спрямованості та виду правових норм, що у них реалізуються (О. В. Ніканорова [7, с. 208]), галузевої належності (В. М. Дорогих, І. Д. Пастух [8, с. 48-49]), за змістом динамічних властивостей (Є. В. Курінний [9, с. 85]), предметом правового регулювання (С. Г. Стеценко [2, с. 84]), змістом (Ф. Д. Фіночко [1, с. 54]), адміністративні правовідносини поділяють на матеріальні та процесуальні. Зважаючи на те, що вказані різновиди відносин виражають, відповідно, статичну чи динамічну функції права, логічним є використання критерію, що розкриває динамічні характеристики цих відносин [9, с. 85]. Разом із тим, з огляду на тісну взаємозалежність матеріальних і процесуальних відносин, погоджуємось з ученими, які вважають такий поділ певною мірою умовним [3, с. 204; 10, с. 80].

За характером зв'язків між сторонами (В. М. Дорогих, І. Д. Пастух [8, с. 49], Є. В. Курінний [11, с. 14], Ф. Д. Фіночко [1, с. 55]), характером взаємодії суб'єктів (С. Г. Стеценко [2, с. 82]), змістом владних повноважень (В. К. Колпаков [4, с. 104]), адміністративні правовідносини поділяють на вертикальні та горизонтальні, а деякі автори включають у цей перелік так звані діагональні адміністративні правовідносини. Слід погодитись із тим, що «вертикальні відносини найбільшою мірою виражають сутність адміністративно-правового регулювання і характер зв'язків у сфері управління» [5, с. 184]. На думку В. К. Колпакова, «головний зміст «вертикальності» полягає: а) в юридичному праві одного із суб'єктів відносин диктувати свої волевиявлення іншим і б) обов'язку

інших суб'єктів підкорятися та виконувати такі волевиявлення» [4, с. 104]. На противагу першим, у горизонтальних правовідносинах відсутні юридично-владні веління однієї сторони, обов'язкові для другої. Адміністративно-правовими такі відносини робить державна воля, що вимагає від суб'єктів вступити у правові зв'язки між собою на паритетних засадах [4, с. 104; 5, с. 184; 8, с. 49]. Діагональні адміністративні правовідносини виникають між суб'єктом і об'єктом управління, які знаходяться у різних галузях управлінської системи [8, с. 49].

Крім того, аналіз доктринальних джерел з адміністративного права вказує на існування дещо відмінних позицій науковців не лише стосовно доцільності застосування того чи іншого критерію поділу адміністративних правовідносин на види, а й щодо виокремлення певних груп цих відносин, які включаються до відповідного переліку у межах одного конкретного критерію. Так, В. К. Колпаков за критерієм «сфера виникнення» виокремлює відносини публічного управління, відносини адміністративних послуг, відносини відповідальності публічної адміністрації за неправомірні дії або бездіяльність, відносини відповідальності за порушення встановленого порядку і правил [4, с. 103], тоді як автори вітчизняного академічного підручника з адміністративного права за цим критерієм виділяють відносини у сфері виконавчої влади, відносини у сфері функціонування державних утворень, що знаходяться за межами виконавчої влади, відносини у сфері недержавного управління (у місцевому самоврядуванні, у діяльності громадських організацій) [5, с. 183]. Зважаючи на важливість цієї класифікації, як такої, що відбиває структуру предмету адміністративного права [4, с. 103] та враховуючи сучасні наукові підходи до розуміння структурної побудови останнього, з'ясуванню яких нами була приділена значна увага у попередніх дослідженнях, на наш погляд, до основних видів адміністративних правовідносин у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу за сферою виникнення слід віднести:

- 1) відносини державного (публічного) управління у цій галузі;
- 2) відносини з надання адміністративних сервісних послуг;
- 3) відносини відповідальності публічної адміністрації за неправомірні дії або бездіяльність;
- 4) відносини, пов'язані із застосуванням до фізичних і юридичних осіб за порушення адміністративно-правових норм, що регулюють відносини у досліджуваній галузі, заходів адміністративного примусу, у тому числі, адміністративної відповідальності.

Крім того, різняться й наявні у науковій і навчальній літературі класифікації адміністративних правовідносин за складом учасників, а саме, змістовним наповненням різновидів відносин, які виокремлюються вченими, а також ступенем їх деталізації.

З урахуванням наведеного у ст. 11 Закону України «Про тваринний світ» переліку державних органів,

що здійснюють управління та регулювання у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу [12], здійснимо класифікацію адміністративних правовідносин у цій галузі за складом учасників. За цим критерієм можна виділити:

1) відносини між Кабінетом Міністрів України та уповноваженими центральними органами виконавчої влади у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу;

2) відносини, що складаються у процесі взаємодії центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері лісового та мисливського господарства, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері рибного господарства, інших уповноважених органів виконавчої влади відповідно до їх повноважень [12];

3) відносини між зазначеними вище органами та органами місцевого самоврядування, яким відповідно до законодавства надані окремі повноваження органів виконавчої влади в означеній галузі, громадськими об'єднаннями, юридичними особами, громадянами;

4) інші відносини, в яких обов'язковою стороною виступає суб'єкт, наділений владними повноваженнями щодо інших суб'єктів суспільних відносин у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу.

Науковці поділяють адміністративні правовідносини на види також і за іншими класифікаційними критеріями, зокрема за кількісним складом учасників – двосторонні та багатосторонні відносини (В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко [4, с. 105; 13, с. 71]), залежно від розподілу прав і обов'язків між сторонами адміністративно-правових відносин – односторонні та двосторонні (Ф. Д. Фіночко [1, с. 55]), за характером дій зобов'язаного суб'єкта – активні та пасивні (С. Г. Стеценко [2, с. 84], Ф. Д. Фіночко [1, с. 55]), залежно від правового статусу суб'єктів – внутрішньоапаратні (внутрішньоорганізаційні) і позаапаратні, за інтересом, що реалізується – владні та сервісні (О. В. Ніканорова [7, с. 208, 210]) та ін.

У сучасних наукових джерелах, присвячених дослідженню адміністративних правовідносин у певних галузях (сферах), досить часто використовується підхід, за якого акцентується увага на одному певному критерію та виокремлюються найважливіші, з точки зору вченого, види цих відносин. Досить вдало, на наш погляд, є класифікація адміністративних правовідносин у сільському господарстві, запропонована В. І. Курилом. Так, за критерієм методів пра-

вового регулювання та видів правових норм, учений виділяє «... три найзагальніші, найбільш значущі для суспільного життя складові (види) адміністративно-правових відносин: державно-управлінські відносини; адміністративно-сервісні відносини (відносини з надання адміністративних послуг); адміністративно-деліктні відносини» [14, с. 55].

Отже, на нашу думку, до основних адміністративних правовідносин у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу належать такі види: 1) за функціональною спрямованістю: а) регулятивні; б) правоохоронні; 2) за сферою виникнення: а) відносини державного (публічного) управління у цій галузі; б) відносини з надання адміністративних сервісних послуг; в) відносини відповідальності публічної адміністрації за неправомірні дії або бездіяльність; г) відносини, пов'язані із застосуванням до фізичних і юридичних осіб за порушення адміністративно-правових норм, що регулюють відносини у досліджуваній галузі, заходів адміністративного примусу, у тому числі, адміністративної відповідальності; 3) за складом учасників: а) відносини між Кабінетом Міністрів України та уповноваженими центральними органами виконавчої влади у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу; б) відносини, що складаються у процесі взаємодії уповноважених центральних органів виконавчої влади у цій галузі, інших уповноважених органів виконавчої влади відповідно до їх повноважень; в) відносини між зазначеними вище органами та органами місцевого самоврядування, яким відповідно до законодавства надані окремі повноваження органів виконавчої влади у цій галузі, громадськими об'єднаннями, юридичними особами, громадянами; г) інші відносини, в яких обов'язковою стороною виступає суб'єкт, наділений владними повноваженнями щодо інших суб'єктів суспільних відносин у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу.

Висновки. Таким чином, проведений аналіз сучасних підходів до розуміння наявних численних критеріїв класифікації та видового розмаїття адміністративних правовідносин, дозволяє виокремити три основні критерії поділу цих відносин у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу: «функціональна спрямованість», «сфера виникнення», «склад учасників».

Видовий поділ адміністративних правовідносин у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу за першим критерієм на регулятивні та правоохоронні, відображає два найістотніші напрями адміністративно-правового регулювання суспільних відносин у цій галузі, а також співвідношення з аналогічним критерієм поділу адміністративно-правових норм, на підставі яких виникають відповідні види правовідносин, за другим критерієм – акцентує увагу на основних групах відносин у розглядуваній галузі, які перебувають у сфері адміністративно-правового регулювання, за третім критерієм – відображає коло основних учасників та специфіку суб'єктного складу досліджуваних відносин.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Адміністративне право України : [підруч.] / [Ю. П. Битяк, В. М. Гарашук, О. В. Дьяченко та ін.] ; за ред. Ю. П. Битяка. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 544 с.
2. Стеценко С. Г. Адміністративне право України : [навч. посіб.] / С. Г. Стеценко. – Вид. 3-тє, перероб. та доп. – К. : Атіка, 2011. – 624 с.
3. Харитонова О. І. Адміністративно-правові відносини: концептуальні засади та правова природа : дис. ... д-ра. юрид. наук : 12.00.07 / Олена Іванівна Харитонова. – О., 2004. – 435 с.
4. Колпаков В. К. Адміністративно-правові відносини: поняття та види / В. К. Колпаков // Юридичний науковий електронний журнал. – 2013. – № 1. – С. 101–104. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://lsej.org.ua/1_2013/ukr/Kolpakov.pdf.
5. Адміністративне право України. Академічний курс : [підруч. для студ. юрид. спец. вищих навч. закл.] : у 2 т. / [В. Б. Авер'янов, О. Ф. Андрійко, Ю. П. Битяк та ін.] ; [В. Б. Авер'янов (голова ред. кол.)]. – Т. 1: Загальна частина – К. : Юридична думка, 2004. – 584 с.
6. Петков С. В. Теорія адміністративного права : [навч. посіб.] / С. В. Петков. – К. : КНТ, 2014. – 304 с.
7. Ніканорова О. В. Адміністративні правові відносини: ознаки та класифікація / О. В. Ніканорова // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Херсон : Гельветика, 2014. – С. 206–210. – (Серія : Юридичні науки ; вип. 6–1, т. 2).
8. Курс адміністративного права : [підруч.] / [В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух, В. Д. Сущенко та ін.]. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2013. – 872 с.
9. Курінний Є. В. Предмет і об'єкт адміністративного права України: характеристика категорій в умовах системного реформування : дис. ... д-ра. юрид. наук : 12.00.07 / Євген Володимирович Курінний ; Нац. акад. внутр. справ України. – К., 2004. – 416 с.
10. Фролов Ю. М. Види адміністративно-правових відносин, що виникають у сфері вищої освіти за участі вищих навчальних закладів / Ю. М. Фролов // Право і суспільство. – 2013. – № 5. – С. 75–82.
11. Курінний Є. В. Предмет і об'єкт адміністративного права України: характеристика категорій в умовах системного реформування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук : спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Є. В. Курінний ; Національна академія внутрішніх справ України. – К., 2004. – 36 с.
12. Про тваринний світ : Верховна Рада України; Закон від 13.12.2001 № 2894-III (Урядовий кур'єр від 05.06.2002 – № 101). Редакція від 10.03.2017: Верховна Рада України. Офіційний веб-сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2894-14>.
13. Колпаков В. К. Адміністративне право України : [підруч.] / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 544 с.
14. Курило В. І. Адміністративні правовідносини у сільському господарстві України : дис. ... д-ра. юрид. наук : 12.00.07 / Володимир Іванович Курило ; Національний аграрний ун-т. – К., 2007. – 487 с.